



UČESĆE JAVNOSTI U ZAŠTITI PRIRODE

PRIMERI DOBRE PRAKSE IZ
ZEMALJA EVROPSKE UNIJE



O projektu

Projekat „Zainteresovani ZA održivost ZAštićenih područja – uključiti, povezati i ojačati“ ima za cilj da se zainteresovane strane iz svih sektora uključe u procese odlučivanja vezane za zaštićena vodna područja i time doprinesu donošenju boljih politika koje će unaprediti upravljanje zaštićenim područjima i podstaći razvoj lokalnih zajednica koje se na njih naslanjaju.

Na osnovu identifikovanih potreba projekat su osmislili i implementirali Mladi istraživači Srbije, Eko Centar i Centar za inovativne aktivnosti – CINA.

**UČESCE
JAVNOSTI
U ZAŠTITI
PRIRODE**

Beograd
2014.

UČEŠĆE JAVNOSTI U ZAŠTITI PRIRODE-PRIMERI DOBRE PRAKSE IZ ZEMALJA EVROPSKE UNIJE

Izdavač:

Mladi istraživači Srbije, Bulevar umetnosti 27, 11 000 Beograd

Za izdavača:

Tanja Petrović

Urednik:

Milka Gvozdenović

Autori:

Milka Gvozdenović, Tanja Petrović, Bojan Beronja, Dušica Trnavac Bogdanović

Lektura i korektura:

Milica Kuburović

Fotografije:

dr Slobodan Puzović i Mladi istraživači Srbije

Dizajn, štampa:

Studio Avangarda, Novi Beograd

Tiraž:

800

UVOD

Koliko efikasno upravljamo nekim područjem danas, uticaće na to da područje bude očuvano sa svim svojim vrednostima i za nekoliko desetina godina, ili da bude **uništeno!**

Koncept zaštićenih područja se menjao tokom vremena i nastavlja da se menja, u skladu sa novim zahtevima i očekivanjima koje postavlja društvo.

U novom pristupu, od zaštićenih područja se očekuje da obezbede niz funkcija: od prilagođavanja ljudi i prirode na klimatske promene, preko održavanja tradicionalnog načina života do obezbeđivanja proizvoda za lokalne zajednice. Ukoliko zaštićena područja treba da ispune sve ove funkcije, onda je u donošenju odluka neophodno uključiti nove zainteresovane strane, što praktično znači da se, kao posledica svega ovoga, menja i koncept učešća javnosti.

Prateći dešavanja na globalnom i lokalnom nivou, a istovremeno svesni ograničenja koje nameća društveno-ekonomska situacija u Srbiji, rešili smo da se kroz projekat „Zainteresovani za održivost zaštićenih područja“ usredredimo na učešće javnosti na onom praktičnom, „životnom nivou“.

Naša ideja je da svima koji žele, mogu i treba da učestvuju u zaštiti prirode pokažemo da to nije samo sedenje na sastancima, raspravljanje sa predstavnicima vlasti i pisanje komentara na politike koje uređuju ovu oblast. Učešće javnosti je mnogo zanimljivije, a šta sve uključuje otkrićete čitajući stranice pred vama. Brošura obiluje interesantnim primerima iz zemalja Evropske unije, jer nam je cilj bio da vas uspešnim praksama inspirišemo i, nadamo se, pokrenemo da se bavite zaštitom prirode.

Jer – to svi mogu i treba da rade!

Autorski tim

UČEŠĆE JAVNOSTI U PROCESIMA I PROGRAMIMA U ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA JE NEOPHODNO

Učešće javnosti u procesima donošenja odluka je politički princip ili praksa i može se smatrati jednim od ljudskih prava. Poslednjih godina učešće javnosti smatra se jednim od ključnih segmenata u rešavanju problema životne sredine i u stimulanju održivog razvoja. Građani su osnova kako u problemima, tako i u rešenjima narušavanja životne sredine. Uključivanjem građana u procese donošenja odluka povećava se transparentnost i odgovornost. Samim tim, postiže se demokratičnost procesa donošenja odluka, što je bitno za dobro upravljanje životnom sredinom. Učešće javnosti je jedan od „ekoloških principa“ koji je utemeljen u Rio Deklaraciji.

Konvencija o dostupnosti informacija, učešću javnosti u donošenju odluka i pravu na pravnu zaštitu u pitanjima životne sredine (Arhuska konvencija), predstavlja jedan od najnaprednijih međunarodnih ugovora koji se tiču životne sredine, definiše pravac održivog razvoja i jača osnovne demokratske principe. Konvencija sadrži zahtev da se podacima vezanim za životnu sredinu upravlja na transparentan način i da se informacije učine dostupnim civilnom sektoru i predstavnicima svih relevantnih zainteresovanih strana, kao i da im se dozvoli da učestvuju u formulisanju politike i poštuju njihovo pravo na život u zdravoj životnoj sredini.

Princip 10. Rio Deklaracije o životnoj sredini i razvoju: Problemi životne sredine najbolje se rešavaju uz učešće svih zainteresovanih građana na odgovarajućem nivou. Na nacionalnom nivou, svaki pojedinac mora imati odgovarajući pristup informacijama o životnoj sredini, koje su u posedu javnih organa, uključujući informacije o opasnim materijama i aktivnostima u njihovoj zajednici, i mogućnost da učestvuje u postupku donošenja odluka. Države će podržavati i podsticati svest i učešće javnosti kroz obezbeđenje široke dostupnosti informacija. Delotvoran pristup sudskim i administrativnim postupcima, uključujući obeštećenje i sanaciju, biće **obezbeđen**.

Da bi se zaštitilo pravo „sadašnjih i budućih generacija na život u zdravoj životnoj sredini“, u članu 1. Arhuske konvencije od Strana se zahteva da garantuju prava na dostupnost informacija, učešće javnosti u donošenju odluka i pravo na pravnu zaštitu u vezi sa pitanjima koja se tiču životne **sredine**.

Učešće javnosti je od „principa koji treba poštovati“ došlo do nivoa „obaveze koju treba ispuniti“. Da bi se učešće javnosti sprovelo na odgovarajući način, razvijene su različite metode, tehnike i pravila, uspostavljene su prakse uključivanja javnosti.

Na osnovu dosadašnje prakse, može se reći da postoje sledeći oblici učešća javnosti:



Informisanje

je najniži nivo učešća. Na ovom nivou grupe ili pojedinci dobijaju informaciju o aktivnostima, bez mogućnosti da na njih utiču.

Konsultovanje

je tip učešća javnosti u kojem zainteresovane strane dobijaju informaciju o aktivnosti, projektu, planu i slično, ali se traži i njihovo mišljenje. Mišljenja se razmatraju, mada na kraju ne moraju da budu usvojena. Zajedničko odlučivanje je proces u kojem su zainteresovani uključeni u donošenje odluka. Oni bivaju pozvani da prouče zadatak i okruženje, učestvuju u diskusijama i odlukama.

Zajedničko delovanje

podrazumeva da se odluka donosi uz učešće zainteresovanih strana, a potom u saradnji sa njima i primeni.

Podrška interesima zajednica

je na samom vrhu piramide. Na ovom nivou, lokalno stanovništvo postavlja ciljeve, a uloga institucija i stručnjaka je da podrže primenu ovih ciljeva.

Široko je prihvaćen stav da učešće javnosti u procesima osigurava održivi razvoj i efikasnu zaštitu prirode. Organizacija za hranu i poljoprivredu Ujedinjenih nacija smatra da je učešće u donošenju odluka, između ostalog, prilika za siromašne da doprinesu razvoju.

Upravljanje zaštićenim područjem je društveni proces. Tradicionalni načini upravljanja se menjaju i podrška lokalnih zajednica je neophodna da bi se dostigli ciljevi zaštite.

Učešće javnosti u procesima donošenja odluka u zemljama Evropske unije može da bude model za Srbiju. Više od 20% kopna u Evropskoj uniji je zaštićeno, a mnoga područja istovremeno imaju prirodne vrednosti zbog kojih su

zaštićena, kao i potencijal za ljudske aktivnosti kao što su poljoprivreda, rekreacija i turizam. Ovo dovodi do sukoba interesa. Zato je uvedena praksa uključivanja lokalnog stanovništva u sprovođenje mera zaštite.

Proces uključivanja javnosti nije u svim zemljama i svim područjima podjednako uspešan. Naprotiv, postoje zemlje u kojima donosioci odluka izbegavaju učešće javnosti i zbog toga su često predmet kritike Evropske komisije.

Da bi se stimulisalo i osiguralo uključivanje javnosti u sprovođenju EU politika za zaštitu prirode date su smernice, preporuke i razvijeni su brojni vodiči za učešće javnosti.

Okvirna Direktiva o vodama EU (ODV EU) – (Directive 2000/60/EC). Za ovu Direktivu i njeno sprovođenje važno je učešće javnosti, pa je ono i ključni element u eri novog upravljanja vodotocima.

U članu 14. ove Direktive, od svih zemalja članica i kandidata zahteva se da interesne grupe budu aktivno uključene u sprovođenje. Takođe se traži da javnost bude informisana i konsultovana tokom stvaranja planova upravljanja slivovima. To uključuje pristup svim dokumentima i informacijama na osnovu kojih se stvara **plan**.

Jedna od karakteristika ekološke mreže NATURA 2000 je da stavlja ljude u središte pažnje. Ovaj princip je zagarantovan Direktivom o staništima po kojoj „kada se planiraju mere zaštite područja, moraju da se uzmu u obzir ekonomske, društvene i kulturne potrebe i da se razmotre lokalne i regionalne karakteristike **područja**“.

Primeri o dobrim iskustvima zemalja EU u uključivanju javnosti u zaštitu prirode, koje navodimo u ovoj publikaciji, grupisani su tako da približe svaki od navedenih oblika učešća **javnosti**.

Učešće javnosti u donošenju odluka u Srbiji još uvek je nedovoljno razvijeno i veoma često se odbacuje zbog predra-

suda. U nastavku teksta dajemo pregled najčešćih predra-

PREDRASUDA

Osnaživanje lokalnog stanovništva za donošenje odluka dovodi do gubitka kontrole upravljača zaštićenog područja.

Lokalno stanovništvo nema dovoljno znanja i iskustva koje je potrebno da se shvati problematika i metodi upravljanja zaštićenim područjem.

Učešće javnosti oduzima vreme i košta mnogo!

Volonteri su besplatna radna snaga!

Svi projekti i procesi za uključivanje javnosti su isti.

Učešće javnosti treba da donese rezultate odmah.

ISITNA

Uključivanje javnosti povećava kredibilitet upravljača i dovodi do toga da lokalno stanovništvo daje veću podršku aktivnostima upravljača.

Lokalno stanovništvo poseduje ogromno znanje koje treba iskoristiti. Veoma često se dešava da lokalno stanovništvo, a ne upravljač, prepozna problem, identifikuje potrebe i preporuči aktivnosti za zaštitu.

Dobro planirano učešće javnosti će ubrzati proces donošenja odluka i dugoročno je veoma isplativo.

Volonteri nisu besplatna radna snaga. Njihov doprinos zaštićenom području može biti od ogromnog značaja. Uključivanje volontera mora da bude dobro pripremljeno, sprovedeno na način da se poštuje njihov dobrovoljni rad i preporučljivo je da ima kontinuitet.

Ne, pravi procesi učešća javnosti su prilagođeni lokalnoj sredini, zainteresovanim stranama i temama.

Učešće javnosti podrazumeva i izgradnju kapaciteta, ulaganja upravljača u procese koji će kasnije doneti rezultate.

INFORMISANJE



Pristup informacijama je osnova za sve naredne korake uključivanja građana u proces odlučivanja. Ovo je relativno nizak nivo učestvovanja. Sastoji se od toga da upravljači zaštićenog područja ili lokalne, regionalne i nacionalne institucije nadležne za zaštitu prirode daju obaveštenja. Ne zahteva se i ne očekuje se međusobna povezanost sa građanima ili njihovo angažovanje. Informacije su relevantne za svaki korak u procesu **odlučivanja**.

NACIONALNI PARK „GRAN PARADISO“ U ITALIJI TRANSPARENTNOST, POSVEĆENOST INFORMISANJU JAVNOSTI

„Veliki raj“ sa svojim vrhom od 4000 metara nadmorske visine, bogatim biodiverzitetom i lepotama predela je velika turistička atrakcija.

Uprava parka je razvila veoma efikasne metode informisanja javnosti, kako zbog potrebe da se ispune obaveze iz evropskih i nacionalnih propisa, tako i zbog želje da se život u parku učini boljim.

„Gran Paradiso“ je smešten na granici Italije sa Francuskom, a u blizini je i granica sa Švajcarskom. Lokalno stanovništvo je multinacionalno i najvažnije informacije objavljuju se na četiri jezika: italijanskom, francuskom, nemačkom i engleskom.

U svom planu upravljanja za period od 2012. do 2014. godine, uprava parka kaže da „želi da realizuje maksimalnu transparentnost odluka, aktivnosti i rezultata i na taj način ostane bliska ljudima“. Svojevrсна filozofija uprave parka je da je javnosti potrebno dati informacije, tražiti mišljenje javnosti i na taj način stalno unapređivati upravljanje parkom.

Informisanje javnosti se vrši putem internet sajta, na vizitorskim centrima u parku, u edukativnim centrima, kao i lokalnim medijima i objektima lokalne uprave.

Internet sajt daje informacije pre svega turistima, ali postoje i odeljci za lokalno stanovništvo. U delu „Živeti u parku“ uprava parka postavlja informacije o planovima upravljanja, protivpožarnim planovima i aktivnostima, planovima socio-ekonomskog razvoja, inicijativama lokalnih zajednica. Postoji i deo sajta posvećen „najčešće postavljenim pitanjima“ gde se mogu naći odgovori o gradnji u parku, o nadoknadi za štete koje su divlje životinje učinile meštanima i slično. Sledeći nacionalno zakonodavstvo, uprava parka objavljuje na sajtu sve informacije o javnim nabavkama.

PODRUČJA NATURA 2000 U FRANCUSKOJ I HOLANDIJI ISTINITA INFORMACIJA, PRENETA NA PRAVI NAČIN, SPREČAVA I/ILI REŠAVA SUKOB

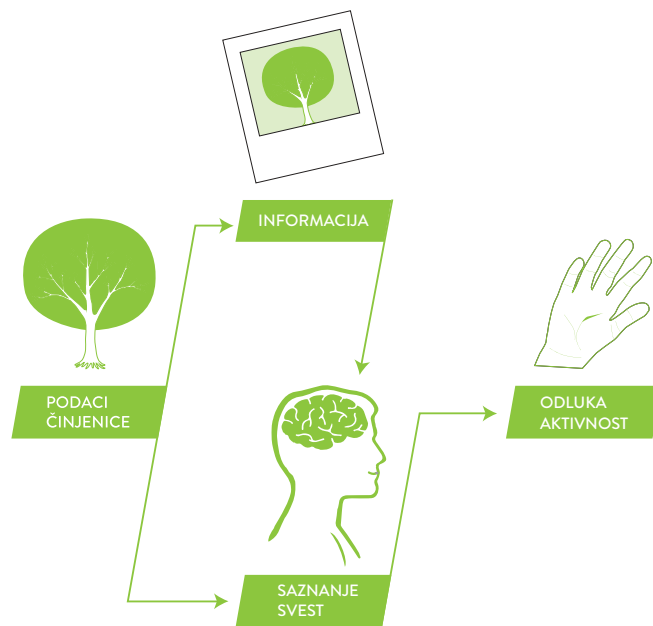
Gotovo u svim zemljama članicama EU na početku uspostavljanja ekološke mreže Natura 2000, javio se otpor poljoprivrednika, turističkih radnika, šumara, lovaca, ribolovaca i sl. Problem je uvek bio pogrešna informacija koja je dovela do strahova da će se zaustaviti svaki vid aktivnosti u područjima Natura 2000. Smatrajući da su im interesi ugroženi, poljoprivrednici su organizovali neke vrste „kontra-Natura 2000“ kampanju u javnosti. Shvativši da treba da reaguju, vlasti u Francuskoj i u Holandiji su, u saradnji sa nevladinim organizacijama, pokrenule niz aktivnosti objašnjavajući šta je Natura 2000, kakve koristi donosi i kako se upravlja područjima Natura 2000. Izrada plana komunikacije i sprovođenje aktivnosti nije bilo jednostavno, koštalo je dosta, ali je imalo pozitivne rezultate. Prave informacije su povećale poverenje, učinile su da svi shvate zašto je potrebno zaštititi područja i pokrenule su pozitivne akcije. Na primer, u Francuskoj je na inicijativu zainteresovanih strana uspostavljena godišnja nagrada Natura 2000.

Takođe, tu se nalaze i sva relevantna dokumenta (koja je moguće preuzeti) i veliki broj formulara za zahteve koji se podnose upravi parka.

Informacije važne za lokalno stanovništvo (o aktivnostima koje će imati uticaja na meštane, o mogućnostima uključivanja stanovništva u neke procese, o novim pravnim regulativama i slično), objavljuju se na oglasnim tablama u naseljenim mestima.

Vizitorski centri, kao i centri za edukaciju, služe za objavljivanje informacija „široj javnosti“.

Lokalni mediji saraduju intenzivno sa upravom parka u prenošenju važnih informacija, posebno tokom turističkih sezona.



Ilustracija prikazuje „put informacije“. Ovo je opšti princip, a treba ga imati u vidu pri pripremi svih informacija o zaštiti prirode.

ZAŠTIĆENA PODRUČJA ŠIROM EVROPE INFORMATIVNI SASTANCI: SUSRET OČI U OČI, INFORMACIJA „IZ PRVE RUKE“

U velikom broju zaštićenih područja u Evropi uvedena je praksa organizovanja informativnih sastanaka sa zainteresovanim stranama. Njihov cilj nisu konsultacije, prikupljanje mišljenja javnosti, nego samo informisanje o nekog planu, projektu ili aktivnosti. Ovakav vid prenošenje informacija može da izazove i nezadovoljstvo učesnika, jer oni vrlo često ne shvataju da su pozvani samo da bi im informacije bile prenete, pa žele i da diskutuju. Analizom različitih iskustava, došli smo do nekoliko preporuka za organizovanje informativnih sastanaka u zaštićenom području:

- poziv na sastanak je potrebno poslati na vreme i što većem broju građana;
- ne koristite svi internet i moderne tehnologije, pa upotrebite i druga sredstva komunikacije, kao što su lokalne radio i TV stanice, lokalne novine, oglasne table;
- sastanak organizujte na mestu koje je lako pristupačno građanima iz svih naseljenih mesta koja su deo zaštićenog područja;
- osoba koja vodi sastanak treba da bude dobro pripremljena i da zna kako da prevaziđe eventualne sukobe;
- na sastanku pričajte jasno, polako i imajte „kontakt očima“ sa učesnicima;
- informaciju je preporučljivo pripremiti i u pisanoj formi i podeliti je tokom sastanka;
- vodite zapisnik tokom sastanka i napravite izveštaj koji učesnici mogu da vide.

ZAPOŠLJAVANJE OSOBE ZADUŽENE ZA ODNOSE SA JAVNOŠĆU U MOČVARNOM PODRUČJU FEDERSEE, NEMAČKA PREPUSTITI POSAO U RUKE PROFESIONALCU

Federsee je najveće močvarno područje u jugozapadnoj Nemačkoj. Intenzivna poljoprivreda, odvodnjavanje i veliki broj turističkih poseta narušili su prirodna staništa. Upravljač ovog zaštićenog područja dobio je podršku Evropske komisije (kroz LIFE projekat) za regulisanje vodnog režima i da se utiče na promenu prakse intezivne poljoprivrede.

Shvativši da će sprovođenje ovih aktivnosti izazvati otpor kod velikog broja zainteresovanih strana (poljoprivrednika, turističkih radnika, vlasnika malih preduzeća), upravljač je angažovao profesionalca za odnose sa javnošću (PR manager-a). PR menadžer je koristio niz tehnika da bi informisao javnost: organizovani su redovni sastanci, ekskurzije za lokalno stanovništvo i turiste (oko 300 tura sa više od 8000 ljudi), štampane su informativne brošure i slično. Posebna pažnja je posvećena razvijanju dobrog odnosa sa lokalnim medijima.

Na kraju projekta se pokazalo da je upravljač doneo veoma dobru odluku. PR menadžer je uspeo da svojim metodama komunikacije gotovo u potpunosti ukloni otpor lokalnog stanovništva i da stvori pozitivno okruženje za sprovođenje aktivnosti.

KONSULTOVANJE

Konsultacije obično podrazumevaju da upravljač i nadležne institucije informišu zainteresovane strane o tekućem razvoju politika, planova, aktivnosti, kao i da traže komentare, stavove i povratne informacije. Inicijativa i teme potiču od javnih vlasti, a ne od zainteresovanih strana. Konsultacije su relevantne za sve korake u procesu odlučivanja, pogotovo za izradu nacrtu, monitoring i konačnu formulaciju.



PLANIRANJA ZA PODRUČJA NATURA 2000 U POLJSKOJ DOBAR MODEL KOJI FUNKCIONIŠE U RAZLIČITIM ZAŠTIĆENIM PODRUČJIMA

Postoje dve vrste instrumenata zaštite u područjima Natura 2000 u Poljskoj: plan mera zaštite i plan upravljanja. Kada je područje Natura 2000 deo nacionalnog parka, specijalnog rezervata prirode, parka prirode i slično – moguće je integrisati planove za Natura 2000 u plan upravljanja šireg područja. Oba dokumenta (plan upravljanja i plan mere zaštite) su regulisana Zakonom o zaštiti prirode. Procedura priprema podrazumeva uključivanje zainteresovanih strana. Zakonski nije propisano u kojoj formi je potrebno organizovati uključivanje javnosti. Ustaljena praksa je takozvana „lokalna grupa za saradnju“, koja okuplja sve one koji dobrovoljno žele da učestvuju. Koordinator grupa su obično stručnjaci izabrani na tenderima, mada se dešava da koordinator postave upravljači u saradnji sa ministarstvom. Zadatak grupe je da prikupi sve neophodne informacije i izradi plan. Grupa se sastaje nekoliko puta. U početku se diskutuje o trenutnom stanju, identifikuju se nedostaci, diskutuje se stanje staništa i vrsta i predlažu mogućnosti za planiranje. Dokumenta sa svakog nivoa planiranja su dostupna na internetu. Svoje komentare članovi grupe šalju koordinatoru. Kada stavovi članova grupe budu usaglašeni, a nacrt plana izrađen, daje se na uvid široj javnosti. Svi zainteresovani mogu da daju komentare u roku od 21. dana. Komentare razmatraju stručnjaci i neke uključuju u finalni plan.

Algoritam procesa planiranja je sledeći: identifikacija ciljeva zaštite – procena stanja očuvanja (FB-povoljan, U1-neodgovarajući, U2 – loš) – identifikacija pretnji (trenutnih i mogućih faktora koji su odgovorni za neadekvatan status zaštite ili faktora koji su izvor opasnosti) – definisanje koraka ka dostizanju povoljnog stanja očuvanja – identifikacija mere koje vode ka ostvarivanju ciljeva.

Više detalja o samom procesu možete pronaći u brošuri organizacije CEEweb (www.ceeweb.org)

ONLINE KONSULTACIJE (EVROPSKA KOMISIJA – GENERALNI DIREKTORAT ZA ŽIVOTNU SREDINU) NAČIN DA SE UKLJUČI VELIKI BROJ ZAINTERESOVANIH STRANA

Konsultacije preko interneta su postale uobičajene za mnoge upravljače zaštićenih područja u EU. Ovom prilikom navodimo primer Evropske komisije, koji se više odnosi na planiranje politika i planova, jer je taj model najbolje razvijen i veoma uspešan u praksi.

Na internet sajtu Generalnog direktorata za životnu sredinu postoji odeljak koji se zove „konsultacije“. Kada se uđe u ovaj deo otvara se tabela koja daje pregled konsultacija i tu se navodi: tema konsultacija, sektor kojem tema konsultacija pripada (da li je reč o prirodi, otpadu, hemikalijama, itd.), ko su ciljne grupe, kao i vremenski okvir konsultacija. Kada se izabere tema, dobija se detaljan opis procesa, tekst na koji se traži mišljenje, podaci kontakt osobe i institucije, opis na koji način dostaviti mišljenje. Veoma često se dešava da se mišljenje zainteresovanih strana prikuplja kroz upitnike.

Na internet sajtu, takođe, mogu da se vide i rezultati konsultacija kada se one završe.

Pored svega, postoji mogućnost da se vidi „registar transparentnosti“, odnosno da se ode na drugi internet sajt gde se registruju zainteresovane strane za učestvovanje u donošenju odluka na nivou EU. Na ovaj način može da se prati ko je uključen u donošenje odluka i informacije su dostupne svima.

KONSULTACIJE U VEZI SA
MEDVEDIMA U GRČKOJ
FOKUS NA JEDNU VRSTU,
VAŽNO ZA
UPRAVLJANJE CELIM PODRUČJEM

Medvedi su velik problem za mnoge poljoprivrednike u Grčkoj, koji se često odlučuju da problem „reše“ ilegalnim ubijanjem životinja. To je ogroman problem za upravljače zaštićenih područja. Organizacija „Arcturos“ koja se bavi zaštitom medveda, sprovela je konsultacije u 18 područja ekološke mreže Natura 2000 u centralnoj i severnoj Grčkoj. Cilj konsultacija je bio da se čuje mišljenje poljoprivrednika, pčelara, pastira i lovaca o problemima i da se prikupe ideje za rešavanje. Da bi problem shvatili na pravi način, volonteri organizacije „Arcturos“ obilazili su područja više puta u periodu od preko 5 godina. Na taj način su postali prepoznatljivi među lokalnim stanovništvom i pridobili poverenje. Informacije koje su prikupili, iskoristili su za planiranje sa upravljačima područja, ali i za lobiranje na nacionalnom nivou. Jedan od rezultata lobiranja je bio da je država davala više sredstava za kompenzaciju štete koju su medvedi nanosili seljacima. Na taj način je smanjeno ilegalno ubijanje medveda.

RESTAURACIJA VLAŽNIH PODRUČJA U
ŠKOTSKOJ – ŠTA LOKALNO STANOVNIŠTVO
MISLI O TOME?
KONSULTACIJE OD VRATA DO VRATA,
MIŠLJENJE SVAKOG POJEDINCA JE VREDNO

Severna Škotska ima velike površine močvara koje su tokom 80-ih godina prošlog veka, uz podršku vlade, pretvarane u šumske plantaže. Ovaj program pošumljavanja je, naravno, doveo do narušavanja ekosistema, promene vodnog režima i slično. Javili su se sukobi između šumara i svih onih koji su zagovornici i poborci zaštite prirode. Lokalno stanovništvo je bilo negde između. Za njih je pošumljavanje predstavljalo mogućnost da se zaposle, ali generalno nisu podržavali narušavanje prirodnih staništa. Kada je jedna od nevladinih organizacija dobila projekat da kupi zemljište i uradi restauraciju vlažnih područja, pokrenute su konsultacije sa lokalnim stanovništvom. Aktivisti organizacije su obišli sva domaćinstva, predstavili im projekat i pitali ih za mišljenje. Proces je bio zahtevan, ali je doveo do zajedničkog plana. Restauracija vlažnih područja je urađena, smanjena je proizvodnja drveta, ali je zato dosta uloženo u razvijanje turističke ponude i promociju turizma u regionu. Na taj način, lokalno stanovništvo je dobilo mogućnost da se zaposli i razvija svoje poslove, a vredna staništa su vraćena u dobro stanje.

ZAJEDNIČKO ODLUČIVANJE

Učešće javnosti u zajedničkom odlučivanju se postiže kroz dijalog. Uslovi koji moraju da budu ispunjeni za zajedničko odlučivanje su: poverenje, odgovornost, transparentnost i nezavisnost.

Inicijativu za dijalog može pokrenuti bilo koja strana (upravljac zaštićenog područja, građani, institucije, nevladine organizacije, itd). Dijalog može biti širok ili saradnički. Širok dijalog je dvosmerna komunikacija izgrađena na uzajamnim interesima i potencijalno zajedničkim ciljevima radi obezbeđivanja redovne razmene stavova. On se kreće u rasponu od otvorenih javnih rasprava, do specijalizovanih sastanaka između NVO i javnih vlasti. Saradnički dijalog ima veću snagu od širokog dijaloga. Sastoji se od zajedničkih, obično čestih i redovnih sastanaka, na kojima se razvijaju strategije, politike i slično.



CRNA ŠUMA, NEMAČKA OTVORENIM DIJALOGOM DO ODLUKE

Velikom tetrebu je potreban mozaik šumskih staništa za preživljavanje. Na žalost, malo je takvih područja u Nemačkoj. Crna šuma je jedno od poslednjih utočišta velikog tetreba. Evropska unija je kroz LIFE projekat finansirala planove upravljanja područjem sa ciljem očuvanja staništa za tetreba. Fokus je bila šuma Feldberg koja se prostire na površini od 80 kilometara i na nadmorskoj visini od 1493 metra. Šuma Feldberg je veoma popularna destinacija za skijanje, kao i za pešačenje. Godišnje je poseti preko 2 miliona turista. U analizi i traženju rešenja problema, tim stručnjaka je mapirao strukturu šume, prisustvo velikog tetreba, kao i staze za skijanje i pešačenje. Zaključeno je da je oko 30-40% šume potrebno održavati u optimalnom stanju, s tim da se na godišnjem nivou vrše nove procene. „Naoružani“ podacima, regionalni institut za šume, koji je upravljač područja, počeo je razgovore sa različitim grupama. Prva grupa zainteresovanih se sastojala od šumara, lovaca i zainteresovanih pojedinaca. Organizovan je izlet do staništa velikog tetreba i na licu mesta se pričalo o zaštiti ove ptice. Iznete su ideje, diskutovano se o mogućnostima i donete su odluke u korist zaštite tetreba. Isti princip je primenjen i sa grupom aktera iz sektora turizma. Posle nekoliko izleta i sastanaka odlučeno je da se neke pešačke i ski staze izmene kako bi se izbeglo ugrožavanje staništa tetreba.

Kao nastavak zajedničkog odlučivanja pripremljen je i predlog za proširenje područja Natura 2000, koji su podržale i lokalne opštine.

NOVA ŠUMA, ENGLJESKA ZAJEDNIČKA VIZIJA ZA USPEŠNU ZAŠTITU

Nova šuma (New Forest) je, zapravo, dosta stara. Pretpostavlja se da je iz XI veka. Prostire se na 300 km² i jedno je od bioloških vrućih tački severne Engleske. Godišnje je poseti oko 20 miliona ljudi, uglavnom rekreativaca iz lokalnih mesta. Osim turizma, na području su razvijeni šumarstvo i poljoprivreda. Kada je Nova šuma postala područje Natura 2000, bilo je potrebno uneti izmene u upravljanju. Lokalne vlasti su inicirale pravljenje „koordinirane strategije upravljanja“ da bi uključile sve koji imaju interes u području, a istovremeno stavile zaštitu prirode kao prioritet. Uspostavljeno je partnerstvo između 10 javnih institucija, nevladinih organizacija, raznih neformalnih grupa, privrednika i zainteresovanih pojedinaca. Na početku je bilo veoma teško koordinisati rad ovako raznolike grupe, ali su se vremenom odnosi unapređivali i donošenje odluka je napredovalo.

Podrška radu je dobijena od Evropske unije, kroz LIFE projekte, što je bilo neophodno za rad grupe. Pošto se došlo do zajedničke vizije Nove šume, urađena je i strategija i akcioni plan. Ako se pitate šta je bilo posle – evo odgovora: partnerstvo i dalje traje, a strategija se sprovodi.

NACIONALNI PARKOVI U BRITANIJU DOBRA ORGANIZACIONA STRUKTURA ZA DONOŠENJE ODLUKA

Sistem zaštite i upravljanje nacionalnim parkovima u Britaniji razlikuje se od sistema u centralnoj Evropi. U Velikoj Britaniji su zaštićene veće površine koje imaju i područja sa „manjom vrednošću“. U ovim velikim sistemima ima dosta privatnog zemljišta, pa je i način upravljanja baziran na principu zajedničkog odlučivanja, za razliku od uobičajenog „dozvoljeno-zabranjeno“ sistema. Uprava nacionalnog parka ima dva nivoa: upravni odbor i osoblje.

Upravni odbor nacionalnih parkova ima od 18 do 30 članova. Sastavljen je od predstavnika lokalne vlasti i državnih nameštenika (koje uglavnom imenuje nadležno ministarstvo). Sastav svakog upravnog odbora je određen pravnim aktom. Uloga upravnog odbora je da odlučuje o dugoročnoj politici upravljanja i da donosi strateške odluke. Članovi upravnog odbora rade u pododborima. Na primer: pododbor za planiranje, za rekreaciju, ruralni razvoj, finansije, itd. Pododbori imaju redovne sastanke čija dinamika zavisi od potreba.

Osoblje parka su zaposleni koji su uključeni u svakodnevne aktivnosti nacionalnog parka. Oni su uglavnom podeljeni po različitim departmanima, zavisno od strukture nacionalnog parka (na primer: komunikacija, istraživanje, konzervacija, turizam, ljudski resursi...).

Ključ uspešnog upravljanja i donošenja odluka je razmena informacija između zaposlenih i upravnog odbora.

Takođe, insistira se i na otvorenoj komunikaciji sa širom javnošću.

ZAJEDNIČKO DELOVANJE

Da bi se dostigao nivo zajedničkog delovanja zainteresovanih strana i upravljača u zaštiti prirode, potrebno je stvoriti partnerstva. Uspesna partnerstva nisu jednostavna i zahtevaju dosta napora svih uključenih. Zajedničko delovanje je visok nivo uključivanja javnosti, jer ono podrazumeva da se prvo zajednički donese odluka, a potom da se zajednički realizuju aktivnosti. Kao mera zajedničkog delovanja veoma često se navode javno-privatna partnerstva, kao i aktivnosti poput organizovanog uključivanja volontera u rad zaštićenog područja.



REKA AIN, FRANCUSKA UDRUŽENIM SNAGAMA, ZA BOLJE UPRAVLJANJE

Reka Ain, posebno u svom donjem toku, oduvek je bila prepoznatljiva po netaknutim staništima i velikom bogatstvu živog sveta. Međutim, intenzivne ljudske aktivnosti poput gradnje brana, eksploatacije šljunka i slično, narušile su ekološki prihvatljiv protok. To je dovelo do promene ekosistema i do nestajanja biodiverziteta. U rešavanu problema, regionalno telo za zaštitu prirode provincije Rhone-Alpe je udružilo snage sa savezom lokalnih opština. Savez lokalnih opština ima 40 članova, od kojih u 21 opštini postoje područja Natura 2000, što je bio dodatni izazov. Da bi partnerstvo i potrebu zaštite reke promovisali u javnosti, novo udruženi partneri su organizovali akciju čišćenja obala reke. Preko 600 ljudi je učestvovalo i očistilo oko 12 tona otpada. Akcija je imala i veliku medijsku promociju. Dalje, regionalno telo za zaštitu prirode je uradilo ekološka i hidrološka istraživanja a potom podatke i moguće mere zaštite prezentovalo partnerima. Nakon brojnih konsultacija donešena je odluka o tome ko bi šta mogla da uradi a potom se počelo sa aktivnostima. Svako je radio „svoj deo posla“ sa ciljem da se ispuni postignut dogovor. Najteži deo dogovora bio je o tome šta opštine ne bi smele da urade! To je u praksi značilo da se promene planovi izgradnje, a profitabilne aktivnosti usmere na neka druga područja i slično.

NACIONALNI PARKOVI U ENGLESKOJ PODRŠKA VLASTI ZA LOKALNA PARTNERSTVA

Partnerstva za prirodu na lokalnom nivou su pokrenuta kao odgovor na dokument Vlade o životnoj sredini i prirodi 2011. godine. U ovom dokumentu se, između ostalog, poziva na nova i sveobuhvatnija partnerstva kako bi se društveni i ekonomski elementi integrisali u zaštitu prirode. Za pokretanje lokalnih partnerstava obezbeđena su finansijska sredstva od strane resornog ministarstva.

Lokalna partnerstva za prirodu čine pojedinci, organizacije i privrednici koji rade zajedno kako bi bolje razumeli, više uvažavali, vrednovali i podsticali zaštitu prirode na lokalnom nivou.

Od lokalnih partnerstava za prirodu se očekuje:

- da okupe predstavnike različitih sektora i interesnih grupa i da definišu prioritete;
- da definišu zajedničku viziju zaštićenog područja;
- da su dobri poznavaoци zaštićenog područja;
- da budu uključeni u procese donošenja odluka;
- da podstiču uključivanje lokalnog stanovništva u zaštitu prirode;
- da razmenjuju informacije, koordinišu aktivnosti i budu otvoreni prema drugim članovima grupe.

Lokalna partnerstva za prirodu se uspostavljaju u nekoliko koraka: prvo se okupljaju zainteresovani, definiše se okvir rada i struktura, organizuju se seminari za članove grupe, aplicira se za zvanično priznavanje od strane Vlade, pravi se radni plan i počinje sa aktivnostima.

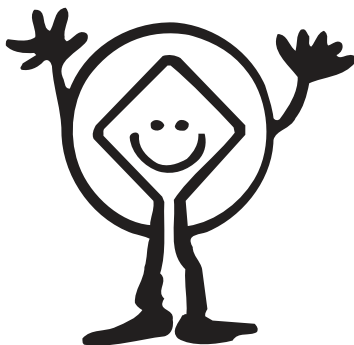
Da bi „radili“ članovi grupe moraju da donesu odluku u saradnji sa upravljačem zaštićenog područja. Za sada je ovaj tip partnerstava uspostavljen u nekoliko nacionalnih parkova i uspešno funkcioniše. Važan segment ovog načina uključivanja javnosti je i finansijska podrška od strane Vlade bez koje dosta aktivnosti ne bi moglo da bude sprovedeno.

ZAŠTIĆENA DOBRA OD SVETSKOG ZNAČAJA – VOLONTERI ZA SVETSKU BAŠTINU

Zaštićena dobra od svetskog značaja, koja se nalaze na listi Svetske baštine Uneska, od 2008. godine su pod posebnim režimom organizacije volonterskih aktivnosti koje doprinose zaštiti i unapređenju njihovog stanja. Interesantno je da su inicijativu pokrenuli mladi, preko omladinskih organizacija, te je kroz šest godina više od 2000 volontera, kroz 126 volonterskih kampova u 29 zemalja širom sveta skrenulo pažnju na probleme sa kojim se susreću ovakva područja. Imajući u vidu njihov značaj, upravljači ovakvih područja, kao i nadležna tela koja se bave zaštitom, široko su podržale ovakvu inicijativu, pa se može reći da je ovo redak primer uključivanja volontera u rešavanje problema u zaštiti prirodnih i kulturnih dobara. Upravo će 2014. godina biti posebno interesantna za dodatno uključivanje i angažovanje volontera jer će kampanja biti posvećena „UN dekadi obrazovanja o održivom razvoju“ i „Dekadi o biodiverzitetu“ (UN Decade of Education for Sustainable

Development (2005-2014) and the Decade on Biodiversity (2011-2020)). Na primer, na Bajkalskom jezeru u Rusiji, volonteri su svojim akcijama posebno ukazali na jedinstvenost ovog jezera i na neophodnost zaštite živog sveta i prirodnih bogatstava, povezujući po prvi put lokalne vlasti, kompanije, NVO i medije u borbi za zaštitu, a kroz promociju volontiranja za prirodna dobra.

Takođe, na znatno manjem nivou, u Grčkoj, na poluostrvu Atika u blizini Atine, nakon katastrofalnih požara u 2007. godini jedinu preostalu šumsku zajednicu čuva grupa lokalnih volontera kroz smene na vatrogasnim kulama odakle nadgledaju okolinu i brzo obaveštavaju uočene požare. Loša iskustva za šumskim požarima nisu smanjila neodgovorno ponašanje, pa se tokom leta, na ovaj način, prijavi nekoliko požara mesečno. Inicijativa je pokrenuta od pojedinaca dok je Opština pomogla sredstvima za komunikaciju i brzu dojavu požara.



PODRŠKA INTERESIMA ZAJEDNICE

Ovaj nivo učešća javnosti je okarakterisan kao najviši jer pruža mogućnost lokalnim zajednicima, interesnim grupama, organizacijama i udruženjima da donesu odluku u vezi zaštite prirode i traže podršku upravljača ili institucija za sprovođenje odluke. Podrazumeva se da bi odluka trebalo da bude u skladu sa zahtevima zaštite prirode i da ne može da bude usmerena isključivo na ostvarivanje profita pojednica odnosno grupe, na narušavanje životne sredine ili na podršku političkim promocijama.



NACIONALNI PARK
NORTHUMBERLAND
LOKALNE ZANATLIJE I PRIVREDNICI
POMAŽU ZAŠTITU PRIRODE

Uprava nacionalnog parka Northumberland u Engleskoj je odlučila da ojača svoju vezu sa lokalnim stanovništvom i da podrži aktivnosti koje doprinose zaštiti prirode. Javnost je bila uključena u izradu plana upravljanja za period od 2009. do 2014. godina a sada se zajednički radi na primeni mera zaštite. Uprava parka je otišla i korak dalje i uvela je program podrške inicijativama zajednice. Do sada je podržan veliki broj zanatlija koji svoje poslove obavljaju na način da doprinose zaštiti prirode i promociji područja. Zanatlije imaju mogućnost da predstavljaju svoje ideje i projekte upravljaču i da dobiju podršku za pisanje projekata i traženje fondova za realizaciju projekta. Takođe, na mesečnom nivou upravljač bira jednog zanatliju i promovira njegove aktivnosti na svom sajtu, u medijima, posetiocima nacionalnog parka. Nacionalni park Northumberland ima i godišnju manifestaciju dodela nagrada „najvećim prijateljima parka“. Jedna od kategorija za nagrade je i naj-inicijativa lokalne zajednice.

Iako se program još uvek „zahuktava“ rezultati su vidljivi i lokalno stanovništvo je motivisano da saraduje sa upravom parka i institucijama.

VYSKOVEC, BILE KARPATY,
ČEŠKA REPUBLIKA
EKOLOŠKA FARMA U ZAŠTIĆENOM
DOBRU, PROFIT ZA SVE

Gospodin i gospođa Kavka su vlasnici male, dobro uređene farme u mestu Vyskovec koje ima jako malo stanovnika. Prilaz mestu nije lak a infrastruktura je dosta loša. Turisti dolaze uglavnom tokom sezone odmora a ponekad i vikendnom. Porodica Kavka saraduje sa upravom zaštićenog područja kako bi na odgovarajući način vodili svoju farmu. Na primer, upravljač im daje savete u vezi ispaše, uklanjanja invazivnih vrsta biljaka, kosidbe i slično. Za porodicu Kavka ova pomoć je jako značajna jer im omogućava da održe status eko farme koji im je važan i zbog turista koji im dolaze. Sa druge strane porodica Kavka je jako ponosna na svoj eko pristup u poljoprivredi. Na farmi se proizvode i prehrambeni proizvodi, tipični za taj kraj, koji se prodaju turistima. Upravi parka odgovara saradnja sa ovom porodicom farmera jer oni sprovode mere zaštite koje su u planovima upravljanja. Upravljač je potpuno otvoren u saradnji sa farmerima i to deluje podsticajno. Shvativši da je potencijal za aktivnosti veliki, porodica Kavka je odlučila da se u narednom periodu usredredi na revitalizaciju malog vlažnog područja u blizini farme. Oni bi uložili novac u revitalizaciju ali im je potrebna stručna pomoć upravljača. Pregovori o ovom projektu su u toku i pretpostavlja se da će dogovor biti postignut. Za porodicu Kavka ovo će biti još jedna od turističkih atrakcija koju će uvrstiti u ponudu za svoje goste.

PODRŠKA EVROPSKE UNIJE EKO INOVACIJAMA UTABATI STAZE ZELENOJ EKONOMIJI KROZ EKO INOVACIJE

U objašnjenju eko inovacije u brošurama Evropske komisije kaže se da su eko inovacije bazirane na partnerstvima različitih aktera i imaju ključnu ulogu u prelasku ka zelenoj ekonomiji. Eko inovacije mogu biti u obliku unapređenih proizvoda ili servisa, novog načina izvođenja aktivnosti i slično. Ključna stvar je korišćenje čistih tehnologija i modela održivog razvoja.

Evropska unija odvaja milione evra za podršku projektima eko inovacije. Za projekte mogu da konkurišu gotovo svi: od nevladinih organizacija do velikih kompanija. Prednost se daje malim i srednjim preduzećima. Srbija je na listi zemalja koje mogu da konkurišu.

Veliki broj projekata ima za cilj bolji tretman otpadnih voda, efikasnije iskorišćavanje energije, bolje upravljanje otpadom i slično. Ove aktivnosti indirektno doprinose zaštiti vrsta i staništa širom Evrope.

Jedan od projekata je i prerada otpadnih voda tokom proizvodnje maslinovog ulja u Grčkoj. Projekat su inicirali lokalni proizvođači maslinovog ulja. Maslinari su shvatili da velike količine organskog otpada mogu biti ponovo korišćene a do sada su one odlazile kroz otpadne vode i uzrokovala narušavanje ekosistema u zaštićenim područjima. Tokom projekta razvijen je sistem filtriranja koji, između ostalog, odvaja polifenole koji imaju veliku vrednost kao antioksidansi i koriste se u prehrambenoj i kozmetičkoj industriji.

Ovom eko inovacijom smanjeno je zagađenje voda a lokalni proizvođači su razvili svoj posao.

Više o projektima eko inovacije na web sajtu Evropske komisije.

Ukoliko se i dalje pitate **ZAŠTO?**

Navodimo vam 5 najčešćih razloga zbog kojih ljudi učestvuju u procesima donošenja odluka!

BLIZINA

Ljudi koji žive, rade ili provode slobodno vreme u zaštićenom području znaju da će na njih odluka imati uticaj.

EKONOMSKI INTERES

Ljudi čiji posao, troškovi života, vrednost nekretnine i slično mogu biti pod uticajem odluke.

DRUŠTVENE PROMENE

odluka će izazvati promene u društvu a ljudi koji će biti pod uticajem odluke žele da budu uključeni u proces.

VREDNOSTI

Ljudi koji imaju moralne, religijske ili političke motive i stavove a odluka će uticati na ono u šta veruju.

ZAKONSKA OBAVEZA

Ljudi koji su po zakonu obavezni da učestvuju u procesu donošenja odluka.

Ukoliko se i dalje pitate ZAŠTO i KAKO?

Predstavljamo Vam još neke zaključke

Građanima je potrebna obuka o tome kako mogu da učestvuju u procesima i programima u zaštićenom području!

Učešće javnosti je sastavni deo upravljanja zaštićenim područjem!

Dobro pripremljen program učešća javnosti je ključ uspeha.

Veće poštovanje odluka – građani će imati odgovorniji odnos prema primeni odluka u čijem donošenju su učestvovali.

Uključivanje javnosti podrazumeva da učestvuju i oni koji nisu previše aktivni u društvu. Priliku treba dati svim građanima.

Proces donošenja odluka je, uz učešće javnosti, transparentniji i kreativniji.

Ne treba žuriti – uključivanje javnosti zahteva vreme i druge resurse.



REGIONAL ENVIRONMENTAL CENTER



Projekat je podržan kroz program SENSE – Podrška organizacijama civilnog društva iz oblasti zaštite životne sredine u Srbiji.
Program implementira Regionalni centar za životnu sredinu (REC), uz podršku Švedske međunarodne agencije za razvoj i saradnju (SIDA).

Mladi istraživači Srbije
Bulevar umetnosti 27, Novi Beograd
e-pošta: office@mis.org.rs
www.mis.org.rs
telefon: 011 311 66 63
faks: 011 311 66 53

